

Täysistunto

Keskiviikko 27.9.2023 klo 13.59—18.14

6. Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan kertomus Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2022

Kertomus K 12/2023 vp

Valiokunnan mietintö UaVM 2/2023 vp

Ainoa käsittely

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Ainoaan käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 6. asia. Käsittelyn pohjana on ulkoasiainvaliokunnan mietintö UaVM 2/2023 vp. Nyt päätetään kannanotosta kertomuksen johdosta. — Edustaja Kiljunen poissa, edustaja Reijonen poissa. Keskustelun käynnistää edustaja Kokko.

Keskustelu

15.47 **Jani Kokko sd:** Arvoisa puhemies! Pahoittelen äskeistä. Tämä puheenvuoro tuli niin sanotusti pyytämättä, tai no ei pyytämättä mutta aika yllättäen, koska odotin, että käydään toimintakertomuksen esittely ensin tässä alta.

Arvoisa puhemies! Käsittelyssä oleva toimintakertomus Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunnan toiminnasta antaa varsin kattavan kuvan järjestön vuodesta 2022, joka on eittämättä varmasti järjestön olemassaolon surullisin vuosi. Oikeastaan järjestön koko perusperiaatteet, ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen puolustaminen, ovat uhattuina Venäjän käynnistämän hyökkäyssodan seurauksena. Tämä haastaa oikeastaan ne kaikki perusarvot, mille Euroopan neuvosto on aikanaan perustettu.

Onneksi neuvosto on osoittanut toimintakykynsä ja muun muassa viime keväänä erotti Venäjän federaation Euroopan neuvoston jäsenyydestä niiden rikkomusten johdosta, joita maa on tehnyt. Oikeastaan tavallisten venäläisten näkökulmasta asia, miksi Venäjä on erotettu Euroopan neuvostosta, on varsin surullinen ottaen huomioon, että he eivät enää nauti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen suojaa. EIT on monessa suhteessa ollut se viimeinen elin, jolle Venäjän kansalaiset ovat voineet valittaa demokratiaan kohdistuvista toimituksista ja ihmisoikeusrikkoksista. Ja monelta osin täytyy sanoa, että Venäjän tuomioistuinlaitos on ottanut ainakin ennen viime vuonna tapahtunutta hyökkäystä monet näistä Euroopan neuvoston ihmisoikeustuomioistuimen huomioista mukaansa. Oikeastaan neuvoston yhtenäisyyden osoittaa se, että yleiskokous äänin 216—0, joista 216 oli puolesta ja 0 vastaan, hyväksyi Venäjän tuomitseman päätöslauselman, mikä johti lopulta neuvostosta erottamiseen.

Lopuksi, arvoisa puhemies, haluaisin esittää toiveen parlamentaariselle yleiskokoukselle ja oikeastaan sen Suomen valtuuskunnalle parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunnan ja Euroopan neuvostossa toimivan toisen toimielimen eli kunta- ja aluehal-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 33/2023 vp

lintokongressin yhteistyön tiivistämisestä. Tämä kunta- ja aluehallintokongressi on ehkä huomattavasti tuntemattomampi Euroopan neuvoston toimielin, joka kokoaa Euroopan paikalliset aluehallinnon, muun muassa Suomen maakuntien ja kuntien, edustajat eurooppalaisen pöydän äärelle. Monessa suhteessa alue- ja paikallishallintojen välinen yhteistyö sekä demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen vahvistaminen on demokratian juurruttamista jo aluetasolla. Varsinkin tämä Venäjän käynnistämä kriisi ja sota Euroopassa on osoittanut, että siinä missä valtioiden suhteet jännittyvät, alue- ja paikallistasolla oikeastaan pysytään yhteistyötä tekemään huomattavasti paremmin ja saamaan tuloksellista yhteistyötä aikaan. Itse muun muassa todistin tätä pari viikkoa Venäjän käynnistämän sodan jälkeen ollessani Euroopan neuvoston kunta- ja aluehallintokongressin maaraporttina Tšekissä, jossa muun muassa alue- ja paikallishallinnot ottivat erittäin vahvan roolin ukrainalaisten pakolaisten auttamiseksi ja saamiseksi turvaan sodan jaloista. — Kiitokset.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Ja seuraavaksi Mikkonen, Anna-Kristiina.

15.51 Anna-Kristiina Mikkonen sd: Arvoisa rouva puhemies! Kiitos arvon edustaja Kolkolle äskeisestä vetoomuksesta — Suomen valtuuskunta kuulee toiveenne yhteistyön tiivistämisestä alue- ja kuntakongressin kanssa.

Arvoisa puhemies! Meillä on tänään käsittelyssä Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan toimintakertomus viime vuodelta. Tämä kertomus antaa kattavan kuvan Euroopan kokonaistilanteesta. Euroopan neuvoston rooli demokratian ja oikeusvaltioiden takaajana sekä ihmisoikeuksien toteuttajana on merkittävä. Järjestön ajan tasalla oleminen huokuu toimintakertomuksesta, ja tämä toimii erinomaisena katsauksena ja perehdytysmateriaalina näin uudelle valtuuskunnan jäsenelle.

Syyskuun puolessavälissä maailmalla vietetään kansainvälistä demokratiapäivää, jonka tarkoitus on muistuttaa meitä päättäjiä ja jokaista yksilöä demokratian tärkeydestä. Tänä päivänä demokratian tila on ehkä uhatumpi kuin koskaan. Kansalaisten osallistumisoikeuksia, sanan- ja mielipiteenvapautta sekä toimittajien työtä haastetaan aiempaa voimalisemmin. Demokraattisiin yhteiskuntiin kuuluu vallan jakautuminen ja kansalaisten vapaa osallistumisoikeus päätöksentekoon asettumalla ehdolle vaaleissa tai osallistumalla yhteiskunnalliseen keskusteluun. Demokratian kriisin torjumiseksi jäsenmaita kehoitetaan päätöslauselmassa 2437 sitoutumaan uudelleen Euroopan neuvoston perusarvoihin. Se toteutuu takaamalla sananvapaus, yhdistymis- ja kokoontumisvapaudet, ihmisoikeuspuolustajien ja toimittajien turvallisuus, median monipuolisuus, vapaat vaalit sekä oikeuslaitoksen riippumattomuus. Lisäksi tulee kunnioittaa vallan kolmijakoa, antaa tilaa parlamentaarille oppositiolle ja varmistaa tasa-arvo ja yhdenvertaisuus sekä hyvä hallinto. Demokratia on arvokas asia — vaalikaamme sitä myös Suomessa.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Seuraavaksi edustaja Honkonen.

15.53 Petri Honkonen kesk: Arvoisa rouva puhemies! Todellakin olen tässä menneinä vuosina toiminut Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnassa ja nyt alkavallakin vaalikaudella siinä saan toimia. Jos luonnehdin oikeastaan jo pitemmältä ajalta hieman Suomen linjaa ja Suomen toimintaa Euroopan neuvoston nimenomaan parlamentaarisessa yleisko-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 33/2023 vp

kouksessa, niin ydinasioiksi nousevat nimenomaan oikeusvaltioperiaatteen vaaliminen, sananvapauden, medianvapauden ja ihmisoikeuksien vaaliminen ja sääntöperusteisen yhteiskuntajärjestyksen edistäminen koko Euroopassa. Tämä on nähty Suomessa omista kokemuksistamme johtuen, toisen maailmansodan aikaisista kokemuksista johtuen, aivan keskeisenä turvana pienelle maalle, nimenomaan siis tämä, että kaikki maat Euroopassa pyritään sitouttamaan ja sitoutetaan samoihin pelisääntöihin, oli sitten kyse ihmisoikeuksista, oli sitten kyse sananvapaudesta tai demokratian pelisäännöistä. Tämä on ollut myös Euroopan neuvoston menestystarina etenkin, kun katsotaan Itä-Euroopan, Neuvostoliiton vallasta vapautuneiden itäblokin maiden itsenäistymistä, niiden perustuslain ja lainsäädännön kehitystä ja niiden ihmisoikeus- ja sananvapaustilanteen kehitystä. Tämä oli ja on edelleenkin Euroopan neuvoston suurin menestystarina. Tämän kehitystä Euroopassa nähtiin 90-luvulla ja 2000-luvun alkupuolella.

No, nyt valitettavasti tilanne on huonontunut merkittävästi. Monissa näissä edellä mainituissa maissa — Puola ja Unkari surullisimpina esimerkkeinä — ollaan nähty Euroopan neuvoston periaatteiden ja sopimusten vastaista kehitystä. Ihmisoikeudet ovat heikentyneet, sananvapaus on heikentynyt, medianvapaus on heikentynyt, ja demokratian pelisäännöistä ollaan luisuttu pois. Tähän kehitykseen Euroopan neuvosto pyrkii omalla toiminnallaan vaikuttamaan ja myös onnistuneesti herättää sitä keskustelua ja antaa näissä maissa, joissa kehitys on huonompaa, oppositiopoliitikoille mahdollisuuksia ja areenan toimia ja pyrkiä kääntämään maansa kehitystä parempaan suuntaan.

Jos katsotaan tätä kertomusta, niin tietysti, niin kuin tässä edellä jo kuulin, viime vuoden ja oikeastaan Euroopan neuvoston järjestön historian merkittävimpiä tapahtumia oli tämä Venäjän erottaminen. Venäjän aloittama raaka sota ja täysin kaikkien eli niin Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen kuin muiden keskeisten asiakirjojen vastainen toiminta johtivat siihen, että aivan oikein Venäjä päätettiin järjestöjäsenyydestä erottaa. Totta kai tämä sota aiheutti myös merkittävän pakolaisaallon Euroopassa. Tässäkin Euroopan neuvosto on pyrkinyt olemaan aktiivisena antamalla suosituksia ja seuraamalla aktiivisesti ukrainalaisten pakolaisten asemaa ja tilannetta eri Euroopan maissa, joihinkin he nyt pakolaisuuden vuoksi ovat sitten joutuneet sodan alla olevasta kotimaastaan lähtemään.

Tässä taas näyttäytyy Euroopan neuvoston vahvuus järjestönä, siis se, että pystytään reagoimaan huolimatta siitä, että on näinkin monta, 46, eri jäsenmaata, siitäkin huolimatta pystytään reagoimaan kohtuullisen nopeasti maanosassamme tapahtuviin muutoksiin ja kriiseihin, joilla on selkeitä vaikutuksia ihmisoikeustilanteeseen ja monella tavalla muuten inhimillisesti katsottuna. Varmasti tämä pakolaiskysymys tulee olemaan Euroopan neuvoston jatkotyössä myös tänä vuonna ja seuraavana vuonna aivan keskeisessä roolissa. Välimeren tilanne ei ole helpottunut. Siellä menehtyy ihmisiä edelleen. Eurooppa on ollut aika kädetön tässä asiassa, oli puhe sitten Euroopan unionista tai muista instituutioista Euroopan neuvosto mukaan lukien, mutta tähänkin varmasti vielä palataan. Näemme tällä hetkellä, että Vuoristo-Karabahin tilanne on saanut aikaan merkittävän pakolaisaallon — ehkä Suomen perspektiivistä yllättäen, koska täällä ei niin paljon tätä tilannetta ole aikaisemmin seurattu. Tietysti tämä vanha jäänyt konflikti ryöpsähti liekkeihin uudelleen.

Tässä edellä edustaja Kokko käytti hyvän puheenvuoron, jossa hän toivoi Euroopan neuvoston kunta- ja aluekongressin ja parlamentaarisen yleiskokouksen tiiviimpää yhteistyötä. Sitä voin vilpittömästi tukea. Euroopan neuvoston kunta- ja aluekongressilla on ollut merkittävä rooli monissa asioissa. Emme ehkä tiedä, että esimerkiksi Suomessa 2010-luvun alkupuolella, kun silloinen hallitus suunnitteli merkittävää paikallishallinnon peri-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 33/2023 vp

aatteiden vastaista kuntauudistusta, Euroopan neuvoston kunta- ja aluekongressi puuttui asiaan, ja Suomihan sai siitä sapiskaa, kun paikallista itsehallintoa yritettiin vastoin näitä periaatteita heikentää. — Kiitoksia, arvoisa puhemies.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Peltonen.

15.59 Eemeli Peltonen sd: Arvoisa puhemies! Euroopan neuvoston vuosi 2022 on tässä päiväjärjestyksen asiakohdassa tarkastelussa. Kun tänään käsittelemme Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan vuosikertomusta, on sotaa Ukrainassa käyty jo 581 päivää. Jokainen päivä tuota Venäjän oikeudetonta hyökkäyssotaa Ukrainaan on liikaa, tuottaa inhimillistä kärsimystä, epävakautta, ja konflikti pitkittyy.

Kun tätä vuosikertomusta tänään tarkastelemme, on syytä kantaa huolta niistä kaiuista, joita olemme kuulleet Ukrainalle annettavan tuen voimistuvasta kyseenalaistumisesta aivan jopa täältä Euroopasta. Viimeksi Puola on ollut otsikoissa siitä, horjuuko maan tuki Ukrainalle. Kannan huolta siitä kehityksestä, ja on aivan selvää, että Euroopalla laajasti, Suomella osana sitä, on oltava aivan järkkymätön tuki Ukrainan puolesta. Sitä tukea, jota on vahvasti annettu, tulee jatkaa niin pitkään kuin sille on tarvetta.

Tässä aiemmin tänään käsitelimme hallituksen lisätalousarviota, toista lisätalousarviota tälle vuodelle, ja olikin ilo havaita siinä käydyssä keskustelussa, että laajasti tästä salista tukea tuli sille, että tukea Ukrainalle myöskin vahvasti jatketaan ja Suomi ei tältä polulta ole poikkeamassa.

On erittäin tärkeää, että myöskin Euroopan neuvosto, joka pontevasti viime vuoden aikana otti kantaa ja toimi Venäjän hyökkäyssodan edessä, jatkaa myöskin toimintaansa aktiivisesti ja kannustaa myöskin jäsenvaltioita pysymään tällä polulla.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Ja sitten vielä valiokunnan puheenjohtaja, edustaja Kiljunen.

16.01 Kimmo Kiljunen sd (esittelypuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Pyydän ihan ensimmäiseksi anteeksi sekä täysistunnolta että puhemieheltä. Minun olisi pitänyt tässä asiakohdassa olla ensimmäisen puheenvuoron käyttäjä, kahdestakin roolista liikkeelle lähtien: Ensinnäkin eduskunnan ulkoasiainvaliokunta on hyväksynyt tämän vuosikertomuksen, ja tässä on keskustelun alla tämä mietintö. Olisin halunnut sen esitellä täällä ensimmäisenä. Minulla on vielä kaksoisrooli tässä, sillä vedän myöskin Suomen Euroopan neuvoston valtuuskuntaa. Edustaja Honkonen tässä käytti valtuuskunnan yhtenä aktiivisena jäsenenä juuri puheenvuoron. Syynä on yksinkertaisesti se, että kun olin tässä salissa aikaisemmin, niin edellisen asiakohdan piti neljältä päättyä, ja tuossa oli erittäin kriittinen keskustelu eduskunnan pääsihteerin kanssa, emmekä seuranneet tätä kulkua täällä, ja sen takia olin myöhässä tästä, vaikka viereisessä huoneessa olin koko ajan. — Mutta tässä sitä ollaan, ja tässä tuli jo sanottua aika paljon itse näitä asioita.

Ehkä summaan sen nyt tässä yhteydessä niin, että kuten olen ymmärtänyt, te kaikki olette nähneet, että Euroopan turvallisuusympäristö on muuttunut ja myöskin se ympäristö on muuttunut rajusti, missä Euroopan neuvosto toimii ihmisoikeuksien, oikeusvaltion ja demokratian tiimoilta. Kansainvälinen sopimusjärjestelmä on murrettu rajusti tämän Venäjän aggression vuoksi Ukrainassa. Se on muuttunut rajusti kaikilla tasoilla. Hyökkäyssota, jolla ei ole minkäänlaista legitiimistä pohjaa kansainvälisessä järjestelmässä ja jolla riko-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 33/2023 vp

taan suvereniteettia yhden YK:n jäsenvaltion osalta, yhden Euroopan neuvoston jäsenvaltion osalta. Sen lisäksi tässä on humanitaarinen katastrofi ja rajut ihmisoikeuksien loukkaukset Ukrainassa tällä hetkellä, joista me tiedämme ja keskustelemme myöskin julkisuudessa paljon. Epäilemättä joudumme avaamaan isossa mittakaavassa sellaisia kysymyksiä kuin sotarikokset, joihin tässä on syyllistytty, ja muihinkin brutaaleihin ihmisoikeusloukkauksiin.

Eli nyt on isossa haasteessa koko eurooppalainen ihmisoikeusjärjestelmä, ja tässä suhteessa 12.3.2022 — melkein pari viikkoa sen jälkeen, kun tämä brutaali sota alkoi — Euroopan neuvostossa tehtiin päätös siitä, että Venäjän mahdollisuus toimia jäsenenä järjestössä jouduttiin eliminoimaan. Itse asiassa Venäjä erosi siitä hieman ennen sitä päätöstämme tietäen, että vastaus tulee joka tapauksessa olemaan, että ihmisoikeusjärjestö, joka Euroopan neuvosto on, ei voi pitää jäsenenä maata, joka rikkoo niin räikeästi niitä perusperiaatteita, millä tuo järjestö arvoyhteisönä — siis aidosti arvoyhteisönä — toimii. Tämä oli selkeää.

Se, mikä siitä oli seurauksena sen lisäksi, että Venäjän valtuuskunnat eivät enää osallistu Euroopan neuvoston työhön — eivät siihen ministerikomitean työhön sen kummemmin kuin parlamentaarisen yleiskokouksen työhön — on myöskin se, että Venäjä tietenkin irtisanoutui samassa yhteydessä Euroopan ihmisoikeussopimuksesta. Tämä irtisanoutuminen taas vuorostaan tarkoittaa sitä, että Venäjän kansalaisyhteiskunta ja ihmiset ovat vailla sitä suojaa, minkä Euroopan ihmisoikeussopimus antaa perus- ja ihmisoikeuksien osalta. Me tiedämme, että siellä on 13 000 tapaista edelleen ihmisoikeustuomioistuimen käsittelyssä, jotka ovat valituksia, jotka ovat tulleet Venäjän kansalaisilta. Niitä yritetään käsitellä vielä tässä vaiheessa, kun ne on jo sisään jätetty, mutta jatkossa se ei ole mahdollista. 23 prosenttia kaikista ihmisoikeusvalituksista Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen tuli Venäjältä. Eli Venäjän kansalaisyhteiskunta ja kansalaiset jäävät vaille sitä suojarakennetta, jonka Euroopan ihmisoikeussopimus tarjoaa, ja tämä on tietysti valitettava seuraus tästä ratkaisusta, että Venäjä ei ole siinä enää jäsenenä.

Sitten vastakkaisella puolella — otetaan toisenlainen esimerkki, vaihdan aihetta — iso teema, joka meillä on tuolla esillä, on Kosovon jäsenyys. Meillä on 46 jäsenvaltiota Euroopan neuvostossa. Siinä ovat kaikki Euroopan maat, paitsi Valko-Venäjä ja Venäjä ja Kosovo sitten yhtä lailla. Osahan Euroopan unionin jäsenmaistakaan ei ole tunnustanut Kosovon itsenäisyyttä, mutta Euroopan ihmisoikeusjärjestelmään mukaantulo pitäisi mahdollistaa myöskin kosovolaisille. Sen takia me olemme ottaneet parlamentaarisen yleiskokouksen puolella sen kannan, että Kosovon pitäisi tulla Euroopan neuvoston jäseneksi, ja nyt siinä ollaan ensimmäisiä askeleita ottamassa. Se ehkä ennakoi sitä — toivottavasti ennakoi sitä, ainakin suomalaisten kanta on hyvin selkeä tässä — että Kosovo myöskin tunnustettaisiin kansainvälisesti itsenäiseksi valtioksi, ja se voisi sitten aikanaan liittyä jopa Euroopan unioniin ja tahtonsa mukaisesti, jos haluaa vaikka Pohjois-Atlantin puolustusliittoon, voi senkin tehdä, eli voi olla kansakunta aidosti kansakuntien joukossa. Tämä Kosovo-kysymys on iso.

Arvoisa puhemies! Tässä on myöskin kolmas ulottuvuus, joka on hyvin selkeä. Se on Valko-Venäjä, ja me olemme Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan puolelta käyneet dialogia — erityisesti itselläni on siinä iso rooli ollut, olen vetänyt sitä dialogiprosessia, joka oli alun pitäen yhdessä Valko-Venäjän hallinnon ja opposition kanssa, ja nyt sitten Venäjän brutaalin hyökkäyksen jälkeen, jota Valko-Venäjä on omalta puoleltaan tukenut, se dialogi on Valko-Venäjän opposition kanssa. Tässä suhteessa me olemme jo hyvin

Pöytäkirjan asiakohta PTK 33/2023 vp

pitkällä. Valko-Venäjän opposition kanssa, jota Svjatlana Tsih'anouskaja tietysti johtaa Vilnasta käsin, olemme olleet jatkuvassa yhteistyössä, ja heillä on pääsy meidän Euroopan neuvoston komiteatyöskentelyyn. Valko-Venäjän oppositiolla on siis mahdollisuus osallistua Euroopan neuvoston komiteatyöskentelyyn, poliittisten ryhmien työskentelyyn, ja myöskin yleiskokoukseen olemme valkovenäläisiä oppositiojohtajia kutsuneet. Eli tässä meillä on ollut iso agenda, jossa Valko-Venäjää on tuettu, ja kiintoisaa, arvoisa puhemies, on myöskin se, että myöskin Venäjän oppositio on kiinnostunut siitä ja ollut meihin yhteydessä, voisivatko he saada samantyyppisen aseman Strasbourgissa Euroopan neuvoston puitteissa kuin valkovenäläisillä on. Nämä ovat isoja asioita, joissa me liikutaan, ja siinä mielessä Euroopan neuvosto on saamassa merkittävää roolia suhteessa tähän katastrofiin, missä eurooppalainen turvajärjestelmä tällä hetkellä on, ja kaikki tuki me tietysti halutaan tässä antaa. — Oliko tässä seitsemän minuuttia aikaa? Tässä on pikku hetki vielä aikaa puhua, loppunousu. Ymmärrän, kun tämä esittelypuheenvuorona ehkä menee tässä kohdassa. [Vilhelm Junnilan välihuuto]

Sitten on vielä iso asia: Euroopan neuvosto on siis normatiivinen järjestö, joka luo sitä kehikkoa, millä ihmisoikeuksia säädellään myöskin kansallisen lainsäädännön puitteissa Euroopassa, kaikissa 46 jäsenvaltiossa, ja meillä on myöskin monitorointijärjestelmä tehty. Systemaattisesti seuraamme ihmisoikeuksia ja demokratian toteutumista, vaalitarkkailun ohella, näissä jäsenmaissa. 12 maata on monitoroinnin piirissä, ja on tärkeää huomata, että jopa EU:n jäsenvaltioita on siellä. Keskeisimpinä ovat tietysti Puola ja Unkari, ja sitten Turkki ja niin edelleen. Meillä on aktiivinen seuranta, ja koko ajan itse seuraan esimerkiksi Armenian tilannetta raportöörinä, monitoroijana, jolloin on hyvin tarkka kuva siitä, miten tämä Armenian kehitys menee.

Euroopan neuvostolla on erittäin suuri ja hieno rooli. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Vielä edustaja Kokko.

16.08 Jani Kokko sd: Arvoisa puhemies! Nyt, kun syke on tasaantunut ja happi kulkee paremmin ja valiokunnan puheenjohtajakin on pitänyt katsauksensa, niin lisäisin tuohon äsken pitämäni puheenvuoroon vielä sen, että kuten toimintakertomuksesta näkee, niin Euroopan neuvosto on antanut useita vahvoja raportteja ja päätöslauselmia Venäjän hyökkäyksen käynnistyttyä ja ottanut vahvasti kantaa ihmisoikeuksien ja oikeusvaltion puolesta ja tuominut Venäjän toimet. Mutta ikävä tosiasiahan on, että oikeastaan ne konkreettiset mekanismit varsinkin nyt, kun Venäjä on Euroopan neuvoston ulkopuolella ja oikeastaan eriyttää itseään kansainvälisestä yhteistyöstä, ne konkreettiset keinot tilanteen muuttamiseksi puhtaasti Euroopan neuvoston tasolta ovat varsin rajalliset.

Se täytyy sanoa, että välttämättä itse en ole valiokunnan puheenjohtajan kanssa ihan yhtä optimistinen siitä, kuinka Venäjän kansalaisyhteiskunta ja Venäjän poliittinen oppositio pystyvät toimimaan Euroopan neuvoston periaatteiden edistämiseksi ja toisaalta vahvistamaan omaa asemaansa suhteessa nykyhallintoon. Onko Venäjällä edes sellaista poliittista oppositiota, jonka voitaisiin varmasti sanoa olevan meidän länsimaisten periaatteiden kannalla kaikissa olosuhteissa, vai onko myös siellä taustalla tämä isovenäläinen kulttuurillinen ja poliittinen ajatus?

Minkä suhteen olen erittäin positiivinen, on nimenomaan Valko-Venäjän opposition toiminta, ja erityisesti heidän oppositiojohtajansa, maanpaossa olevan Tsih'anouskajan toiminta on ollut erittäin vahvaa ja näkyvää. Siinä mielessä kyllä täytyy kiittää Euroopan neu-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 33/2023 vp

voston toimintaa, erityisesti tämän Valko-Venäjään liittyvän kontaktiryhmän toimintaa, jossa käsittääkseni myös ulkoasiainvaliokunnan puheenjohtajakin on vaikuttanut toimieensa Euroopan neuvoston parlamentaarisessa yleiskokouksessa. Heidän työnsä ja heidän sitoutumiselleen Euroopan neuvostoon tulee antaa kaikki tuki ja edesauttaa tämän pitkään Euroopassa olleen diktatuurin kaatumista ja Valko-Venäjän siirtymistä demokratiaan. — Kiitokset.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Ja sitten vielä edustaja Kiljunen.

16.11 Kimmo Kiljunen sd: Edustaja Kokon puheenvuoro oli arvokas täydennys, mutta muutamaan seikkaan haluaisin kiinnittää huomiota.

Viittasitte siihen, mitä Euroopan neuvosto voi tehdä tilanteessa, jossa bruttaali hyökkäyssota on käynnissä Ukrainassa. Kyllä, ne ovat rajalliset, ne keinot. Meillä on kaikilla rajalliset keinot, olette oikeassa siinä. Mutta on otettava huomioon se, että Euroopan neuvosto on kansainvälisistä järjestöistä oikeastaan ainoa, joka kykenee nyt, ja on kyennyt, tekemään aidosti sellaisia liikkeitä, joilla on myöskin tähän turvallisuustilanteeseen vaikutus.

Kesällä meillä oli Euroopan neuvoston huippukokous Reykjavíkissa, jossa tasavallan presidentti oli Suomesta mukana. Sen huippukokouksen yksi keskeisimpiä anteja oli tämän vahinkorekisterin perustaminen suhteessa Ukrainassa tehtyihin sekä henkilövahinkoihin että materiaalituhoihin. Tämä on ennakkotapaus kansainvälisesti, että me ryhdymme rekisteröimään tällaisia vahinkoja. Kun ne tiedot kerätään tässä vaiheessa, niin aikanaan, kun tämä tilanne saadaan hallintaan, sota loppumaan, tulee kysymys myöskin niiden korvaamisesta, ja silloin tietenkin vastuulliset tahot tässä joutuvat ne korvaamaan. Ja kyseessä on tietenkin Venäjän tekemät sotarikokset, tuhot, ja tietenkään lähtökohtana ei pidä olla se, että Eurooppa maksaa Ukrainan jälleenrakennuksen, vaan siinä on saatava luonnollisesti venäläiset maksamaan sitä. Ja silloin tämä on tärkeää, että meillä on rekisterissä tiedot olemassa kaikista niistä vahingoista. Tämä on aito, toivottavasti ennaltaehkäisevä, vaikuttava asetelma, kun tämäntapaista rekisteriä pystytään synnyttämään.

Sitten tämä kysymys tästä kansalaisyhteiskunnan optimismista, ei-optimismista, siitä, mikä se muutos on Venäjällä. Eihän tässä tietysti mitään muuta ratkaisua loppujen lopuksi tähän Ukrainan sotaan ja Euroopan turvallisuustilanteeseen pitkässä juoksussa voi olla kuin se, että Venäjä tulee muuttumaan. Venäjä on hävittyjen sotien jälkeen muuttunut. Lähdetään Krimin sodasta 1800-luvun puolivälistä, 1905 oli Japanin sota, joka päättyi siihen, että perustuslaillinen monarkia syntyi, ensimmäisen maailmansodan jälkeen tapahtui Venäjän imperiumin loppuminen. Afganistanin sota hävittiin, ja Neuvostoliitto hajosi, ja sitä tässä nyt yritetään epätoivoisesti vielä ylläpitää, rakentaa. Tämäkin sota on hävitty jo, eihän siinä ole vaihtoehtoa, mutta Venäjän täytyy muuttua ennemmin tai myöhemmin.

Ja mikä se optimismi on? Se on vaan sitten historian kulkua. Ei taaksepäin voi tuupata, ja väkisin nämä muutokset tulevat myöskin aikanaan Venäjällä. Miten vaikean tien kautta se tapahtuu, me emme tiedä. Meidän täytyy tukea niitä positiivisia voimia, jotka tämmöistä muutosta voisivat aikaan saada. Kansalaisyhteiskunnalla on ollut suuri merkitys siinä, että tämä Euroopan neuvoston jäsenyys antoi Venäjän kansalaisille yksilöinä mahdollisuuden vedota Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen. Ja sitä minä tässä valitin, että se mahdollisuus tästä nyt menee pois, kansalaisten oikeus saada oikeussuojaa eurooppalaiselta, maailmanlaajuiselta tasolta, kun sitä kotimaassa ehkä ei saada — eikä saadakaan, niin monissa

Pöytäkirjan asiakohta PTK 33/2023 vp

tilanteissa ei saada ollenkaan. Tässä on tietenkin olemassa se valitettava muutos, mikä tässä tuli tapahtuneeksi. Halusin tältä osin täydentää edustaja Kokon puheenvuoroa.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Kokko.

16.14 Jani Kokko sd: Arvoisa puhemies! Valiokunnan puheenjohtaja Kiljunen piti ansiokkaan historiakuvaus. Mutta ehkä on syytä muistaa, että siinä, missä hävityn Krimin sodan jälkeen Aleksanteri II tsaarina vapautti oloja, hänet salamurhattiin. Sitten hänen poikansa Aleksanteri III juurrutti entisestään Venäjän voimakoneistoa, rajoitti kansalaisoikeuksia. Tämän jälkeen hävityn Japanin sodan seurauksena perustettiin duuma, kansalaisoikeuksia vapautettiin, mutta se lopulta johti oikeastaan koko keisarillisen järjestelmän romahdukseen, kommunismin valtaannousuun. Leninin kaudella yritettiin uutta talouspolitiikkaa, luotiin ehkä kommunistisessa järjestelmässä hieman vapauksia, mutta ne päättyivät hänen jälkeensä taas Stalinin hirmuvaltaan.

Hruštšovin aikana, suojasään aikana, yritettiin oloja vapauttaa. Hänet syrjäytettiin valasta. Tuli Leonid Brežnevin kausi, joka ehkä monessa suhteessa on ollut Venäjän pysähtyneisyyden aikaa. Hänen jälkeensä oli kaksi heikkoa neuvostojohtajaa. Gorbatšov nousee valtaan, yrittää uudistuksia, avoimuutta — koko maa sortuu vanhoillisten vallankaappausyritykseen. Boris Jeltsin yrittää Venäjällä demokratiakehitystä, vapauttaa oloja vuonna 93 — taas on kriisi päällä, ja Moskovassa parlamenttitaloa pommitetaan vallankaappauksen seurauksena. Lopulta kehitys johtaa siihen, että vuonna 2000 valtaan astuu KGB-eversti, joka edelleen sitten ryhtyi tiukentamaan kuria.

Ehkä tässä tällainen 150 vuoden historiaperspektiivi antaa vähän ymmärtää sitä, että toive siitä, että Venäjä kehittyisi demokraattiseksi, vapaaksi yhteiskunnaksi, jossa kansalaisilla on vahva rooli... Yleensä se on johtanut, kun niitä vapauksia on annettu, huomattavasti tiukempaan komentoon, koska se valtiojärjestelmä ei tunnu kestävän sitä, että niitä vapauksia annetaan, vaan syntyy kaaos. Tämän ehkä nyt halusin arvoisalle valiokunnan puheenjohtajalle nostaa tässä esille. — Kiitokset.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Edustaja Kiljunen.

16.16 Kimmo Kiljunen sd: Arvoisa puheenjohtaja! Emme me ala tässä nyt kilpailemaan siitä, kuka tuntee historiaa ja tietysti Venäjän historiaa paremmin. Hyvä, kun tunnettaisiin omakin historiamme kunnolla. Hyvä näin. Oma historia avaa kyllä sen, että tässä suomalaisessakin demokratiassa noin historiallisessa mittakaavassa, kun katsotaan vuosisatoja taaksepäin, aika uudessa ilmiössä me olemme kaikkialla. Ei voi olla niin — ei voi olla niin — että meillä joku etninen ryhmä, joku kansalaisuus on määritelty sellaiseksi, että se on täysin toivoton hyväksymään universaaleja periaatteita sekä ihmisoikeuksien tasolla että myöskin demokratian tasolla, että olisi absoluuttisesti määritelty, että tuohon rodulliseen piirteeseen, tuohon kansalliseen piirteeseen kuuluu se, että ei voida elää avoimessa yhteiskunnassa, jossa kunnioitetaan pluralismia, moniarvoisuutta ja sallitaan myöskin opposition ja demokratian toimiminen ja kansanvaltaisuus.

Demokratiat ovat hyvin lyhyt historia maailman kehityksen kaareissa — se, miten me olemme yksinvaltaisista järjestelmistä asteittain siirtyneet siihen. Nämä prosessit nyt vain vaativat vuosikymmeniä ja jopa vuosisatoja. Ei siitä Ranskan vallankumouksesta niin pitkä aika ole, kun nämä vapaudet, veljeydet ja tasa-arvoaatteet ovat tulleet Eurooppaan. Luo-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 33/2023 vp

tetaan, että jollakin perspektiivillä tuo meidän naapurikin tulee osaksi tätä eurooppalaista yhteisöä.

Keskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi valiokunnan ehdotuksen kannanotoksi kertomuksen K 12/2023 vp johdosta. Asian käsittely päättyi.